مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد.

عبدالباري جهاني
۲۰۲۰/۰۸/۰۲

شاه شجاع، امير دوست محمد خان او برتانيه

پنځه ويشتمه برخه

دريم فصل

د شاه شجاع دوهم ځل پاچهي:

هغسې چې انګرېزانو ته د افغانستان په باب غلط معلومات رسېدلي وه او هغوی ته يې د افغانستان نيول آسان ښودلي وه او انګرېزانو په دې ريوټونو د باور کولو حق هم درلود؛ ځکه چې په افريقا او اسيا کې يې تر شل ډېر هيوادونه لاندې کړي او اېل کړي ول. افغانستان به، چې د دوی په نظر له خاورو او خټو جوړ سوی کمزوری هيواد وو، خو دوی ته يې ستراتيژيک او تجارتي اهميت درلود او روسانو او ايرانيانو سترګي ورته خړې کړې وې، ولي له دې نورو هيوادونو سره توپير ولري؛ او څرنګه به د دوی د وسلو، منظمو پوځونو او طلاوو په مقابل کې ټينګيږي. دغسې شاه شجاع هم ښايي يا ځان پخپله غولولی او يا د قدرت نشې سترګي ور پټي کړي وې، چې د سيکهانو او انګرېزانو د ټولو توهينوونکو شرايطو سره سره يې د کابل تخت قبول کړ. که هغه پوهېدلای چې حالات به دونه د ده د انتظار په خلاف وي ښايي نيت به يې تغيير کړی وای.

شاه شجاع د ۱۸۳۹ کال د اپرېل پر شپږويشتمه، پرته له جنګه، په کندهار ننووت. له ده سره مکناټن پر ښنګ روان وو. په کندهار کې پر تخت کښېناست او د ښار خلکو يې ډېر سوړ هرکلی وکړ. دا ډېره مهمه وه چې د کندهار خلکو دونه مهمي پيښي ته په دونه بې تفاوتي کتل. د انګرېزانو صاحب منصب هيولاک په دې خوشاله وو چې که د شاه شجاع سوړ هرکلی وسو نو لړترلږه جنګ خو ونه سو. په ښار کې کراري ده او د ښار خلکو پر چا ډزې ونه کړې. (ريچرډز ص ۱۵)

که د هغو کسانو ريوټونه چې له پوځ سره ملګري ول وګورو نو داسې ښکاري چې د انګرېزانو پوځ پر دې عملياتو باندې له سره حساب نه وو کړی. دوی فکر نه کاوه چې په دې هيواد کې به له مقاومته سره مخامخ کيږي کنه نو له دريو زرو اوښانو څخه، چې له پوځ سره ملګري ول شپېته اوښه به يوازې د يوه جنرال په سامانونو بار نه وای. همدغه جنرال له ځان سره ځلوېښت تنه نوکران اخيستي وه. او د ډېرو زياتو صاحب منصبانو فکرونه له دې امله خراب وه چې ولي يې ښه ډېرعطرونه او کلونياوي ورسره راوړي نه دي او ولي يې د ښکار تازيان ورسره رانه وستل. (هغه کتاب ص ۱۲)

خو د بمبيي د فرقې قوماندان تورن جنرال سر ويليم ناټ، چې، له لومړي سره د کندهار د پوځونو قوماندانۍ او د هغې سيمې اداره ورسپارله سوه او د افغان او انګليس د جنګ له ختمېدلو او د انګرېز د پوځ د تباه کېدلو څخه وروسته يې په انتقامي عملياتو کې عمده رول ولوباوه، د کندهار د آرامۍ په برخه کې بل نظر درلود. جنرال ناټ يوه ملګري ته وليکل زه فکر کوم چې د افغانستان خلک به خپل هيواد له جنګه پرته تسليم نه کړي. ځوان صاحب منصب نيويل چمبرلين، په هغو شپو ورځو کې، له کندهار څخه، خپلې مورته ليکلي وه چې که سړی له کمپ څخه يو ميل ليرې ځي نو بايد چې زغره يې اغوستي او توپک ورسره وي کنه نو د وژل کېدلو خطر به مني. (هغه کتاب ص ۱۵)

ويل کيږي چې مکناټن ډېر مغرور، خود خواه او ضمناً ډېر لايق سړی وو. په فارسي، هندي او پنجابي ژبو يې تر انګرېزي هم رواني خبري کولې، خو د افغانستان د تاريخ او خلکو په باب يې تقريباً هيڅ معلومات نه درلودل.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکي په څیر و لولئ

همدغه سړی د ګورنرجنرال لارډ آکلینډ سکرتر وو، چې د افغانستان په باره کې تر مکناټن هم بېخبره وو او د افغانستان په باب هره موضوع کې مکناټن د هغه پر فیصله باندې بشپړه اغېزه درلوده. مکناټن کندهار ته د رسېدلو او د شاه شجاع څخه د خلکو د هرکلي کولو په باب خپل نظر او رپوټ لارډ آکلینډ ته ولیکی او یو ځل بیا یې هغه ساده سړی چې په ده یې بشپړ اعتماد کړی وو وغولاوه. مکناټن لیکي:

« موږ، زه فکر کوم، له هره اړخه نېکمرغه یو. شاه نن سهار په ډېر شان او شوکت ښار ته داخل سو او خلکو یې د ستایلو او مینې د ښودلو تر سرحده تود هرکلی وکړ. زه به وروسته په دې باره کې رسمي رپوټ درکړم. ما څو ځله د خلکو قهر او غوسه هم لیدلې ده، چې چاره یې کېدلای سي. زه فکر کوم چې له خلکو سره د ښه سلوک له لارې به د هغوی غضب کرار کړای سو. ډېر شیان دي چې کشکي مې رپوټ درکړی وای خو دا ګړی فرصت نه لرم. تاسي جلالتمآب له دې خبري څخه قضاوت کولای سی چې زه دا درې ورځې بهر ته وزم او د ماپښین تر دریو بجو پوري د سبا ناري کولو وخت نه سم پیدا کولای. زه فکر کوم چې دا به له هره اړخه د خلکو په ګټه وي چې په کابل کې د شاه شجاع د قدرت له اشغالولو څخه وروسته زه د پنجاب له لارې سیملې ته ولاړ سم او له رنجیت سینګه سره وګورم او هغه ته د دې ټول جریان په باب معلومات ورکوم او ګوندي د ټرون د یوې یا دوو مادو په تعدیلولو یې راضي کړم. ما تر اوسه پوري له اعلیحضرت سره د نوي ټرون په باب خبري کړي دي مګر خبري مي په دونه لومړنی مرحله کې دي چې زه یې تفصیل نه سم درکولای. زه په یوه شي متیقین یم چې موږ باید دې ته تیار و اوسو چې افغانستان ډېر کلونه کار ته ضرورت لري او په ډېر وخت کې به څه ورځخه ترلاسه نه سي او د بیا ابادېدلو لپاره ډېرو لګښتونو ته اړتیا لري. اعلیحضرت تر اوسه پوري لا صدراعظم نه دی ټاکلی او زه نه پوهېږم چې د هغه د حکومت شکل به څرنګه وي. د ده نوي طرفداران ټول د مقامونو وږي دي او هر یو مشر یو څه غواړي. ماته پخپله اعلیحضرت وویل چې خدای تعالی دا دنیا په شپږو ورځو کې جوړه کړه؛ دوی ما غوندي عاجز بنده ته د خپلي پاچهی د مسایلو د حلولو لپاره په دغه اندازه وخت هم نه راکوي. زه خوښ یم چې تاسي جلالتمآب ته اطمینان درکوم چې خلک د برتانیې د صاحب منصبانو په مقابل کې ډېر نېک احساسات لري او زه په بشپړ اطمینان ویلای سم چې هیڅ داسي پېښه به منځته رانه سي چې زموږ د خوښي ورځې دې غمجني کړي. کله چې دوست محمد ته خبر ورسیږي چې په کندهار کې د شاه شجاع څومره تود هرکلی وسو؛ زه فکر نه کوم چې هغه به د خپلو ورونو په څېر ډېر ژرمیدان خوشي کړي او حتما به یو څه مقاومت وکړي. ماته اطلاع رسېدلې ده چې سردارانو له کندهار څخه د وتلو په وخت کې زما پیلان ورسره تښتولي دي او د هیلمند له ژورسیند څخه یې د خپلو ښځو او ماشومانو په تېرولو کې کار ورڅخه اخیستی دی. موږ په هرات کې د خپل سفارت څخه خبر نه دی ترلاسه کړی. که زه له کابل څخه سیملې ته ولاړم نو برنس ته به وظیفه ورکړم چې زما په کفالت په کابل کې کار وکړي او که زه بیرته راستون سوم نو دی به کندهار ته واستوم او هلته به یې د جګړن لیچ پر ځای مقرر کړم » (کې ص ص ۲۲۳- ۲۲۴)

د ګورنرجنرال په عنوان د مکناټن له لیکونو او د هغه له شخصي لیکونو څخه ښکاري چې هغه ریښتیا هم په دې عقیده وو چې په افغانستان کې هر څه پر لار دي او په حقیقت کې ټولې ستونزې د سردارانو نظام منځته راوړې وې او خلکو له هغوی څخه شکایت درلود. ده په خپل یوه شخصي لیک کې لیکلي دي چې سردارانو پر ښار باندې داسي سخت کنټرول وضع کړی وو چې د هغوی له اجازې پرته چا یوه تونه د پسه غوښې خرڅولای نه سوای. دی وایي سردارانو پر هر څه باندې ډېر لوړ او ظالمانه مالیات لګولي وه او لا یې څو ډوله نور مالیات هم اخیستل. موږ به اوس دغه ټول مالیات خلکو ته معاف کړو. ده په دې لیک کې دغه راز ویلي دي چې د محراب خان د قلمرو یوه برخه به شاه شجاع ته ورکړي ځکه چې محراب خان باید له انګرېزانو سره د دښمنی کولو سزا ووینې. (مهرا ص ۱۰۹)

له دې لیک څخه معلومېږي چې انګرېزانو، له ډېرې پخوا څخه، د محراب خان د نسکورولو او له منځه وړلو خیال درلود. دا چې له کومه وخته یې ورته سنجولې وه، موږ اطلاع نه لرو خو د مېسن له کتاب څخه په څرګنده ښکاري چې هغه انګرېزانو ته په هیڅ توګه تاوان نه وو رسولی او هیڅ ډول دښمني یې نه وه ورسره کړې.
په دغه حال کې چې، د مکناټن د ادعاوو په خلاف، په کندهار او شاخوا کې د برتانوي عسکرو په مقابل کې د نفرت اور بل سوی وو، یوه بدمرغه پېښه، چې په هیڅ ډول شرایطو کې د منلو وړ نه وه منځته راغله. د ښار د خانانو او اشرافو د یوې کورنۍ یوه پېغله نجلۍ بهر ته وتلې او یوه انګرېز صاحب منصب په زور یوه نیژدې کارېز ته وړې او په زور یې بې عزته کړې وه. د هغې په چیغو او نارو خلک خبر سول او د نجلۍ کورنۍ ته یې خبر ورکړ. د ښار مشران او سیدان سره راټول سول او د شاه دربار ته یې عرض وکړ. پاچا او انګرېز صاحب منصبانو له خلکو څخه عذر وغوښتی او په ښار کې یې وضع کراره کړه. د ښار خلک نور هم په دې پوه سول چې شاه شجاع هسي په نامه پاچا دی. اصلي قدرت له انګرېزانو څخه دی. هغوی فکر وکړ چې د انګرېزانو د راتګ په

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

سر کي دا حال دی نو وروسته خو به تر دې هم ناوړي پيښيږي. حاجي خان کاکړ او حاجي دوست محمدخان اسحق زی، چې د کندهار له سردارانو څخه بېل سوي او له شاه شجاع سره يو ځای سوي وه، د دې پېښي له امله سخت خواشيني سول. البته حاجي خان کاکړ يوازي د هغي نجلی د عفت د لوټېدلو له امله نه بلکه له دی امله هم خپه وو چي ولي يې ، ده ته د وزارت مقام ورنه کړ. (هراتي ص ۱۱۷)

دی خبري ته انګرېز خبرليکونکی هم اشاره کوي او وايي چې حاجي خان کاکړ ته، په لومړي سر کې، د شاه په دربار کي لومړی مقام او د نصيرالدوله لقب ورکړه سو. حاجي خان او حاجي دوست محمد او يو څو تنه کوچني خانان او قومي مشران، د کابل پر لور د لښکر د حرکت کولو په وخت کي يو څه شاته پاته سول او د غزني د فتح کېدلو نتيجې ته منتظر ول. د دوی دغه حرکت خيانت وګڼل سو او موږ، پرته له دې چې دوی ته د هغوی خيانت په ګوته کړو، د هغوی په دام کي اچولو لام مو وتاړه. زموږ سياسي نظريات او له خلکو سره عادلانه سلوک په دغه توګه وو. (موهن لال ص ۲۱۴)

د انګرېزي منابعو په شمول، تقريباً ټول تاريخي متون وايي چې په کندهار کې د شاه شجاع سوړ هرکلی وسو. دا خبره د کندهار له مشرانو او دراني خانانو څخه پټه نه سوای پاته کېدلای چې شاه شجاع د انګرېزي پوځ په زور راغلی او قدرت ته رسېدلی دی. د کندهار دراني خانان، که د کندهاري سردارانو له ظالمانه حکومت څخه هر څونه په عذاب ول، د انګرېزانو په وسيله يې د هغوی نسکورېدل نه غوښتل او په وطن کي يې د انګرېزانو مستقيمه واکمني د خپلو ټولو مذهبي اصولو مخالفه ګڼله. دغه علت وو چي له حاجي خان کاکړ سره ملګرو درانيو خانانو، حاجي دوست محمد خان اسحق زي، محمدتقي خان او نورالدين خان باميزايي او نور دراني خانان، د سفر د سامان د برابرولو په پلمه، په کندهار کي پاته سول او څو ورځي وروسته يې په پوځ پسي حرکت وکړ. د شاه شجاع او د انګرېزي پوځ سره له لومړی ورځي د هغوی د شاته پاته کېدلو په برخه کي انديښنه موجوده وه او شاه شجاع ته په يقين سره دا معلومه سوه چي پر دوی باندي د دوست محمدخان هغه تبليغ اثر کړی دی چي وايي پا چا ته يوازي نوم ورپاته دی او قدرت د نصارا په لاس کي دی. (هراتي ص ۱۱۸)

نور بيا

غزني او شاوخوا:

عبدالباري جـهاني_
شاه شجاع، امير دوست محمد خان او برتانيه, ځلورويشتمه برخه

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزی بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولـئ